

BELLE TEN

Cilt: XXIII

Ekim 1959

Sayı : 92

BASK DİLİ İLE TÜRKÇE ARASINDAKİ MÜNASEBETLERE DÂİR YENİ DELİLLER

Dr. Ph. HÂMİT KOŞAY

Türk Yurdu dergisinin Sayı 3 (236) 1954 sahife 209-215 de ve Türk Tarih Kurumu Belletini'nin Sayı 84 (1957) sahife 521-560 da yayınlanan makalelerimde hiç zorlamadan şekil ve mana itibariyle ayniyet ifade eden müşterek Baskça ve Türkçe kelimeleri gösterdim*. Bu makalemde klişe halinde Bask dilinde yaşayan, kelime terkihi ve ekler bakımından ayniyet gösteren bir ifadenin tahlilini yapacağım. Okuyucu tarafından tamamiyle bitaraf bir hüküm yürütüle bilmesi için daha önce bu terkihiin tahlili hususunda, salâhiyetli görülen bir baskologun izahlarını aynen alacağım :

I. Bask. *egündanik* "depuis aujourd'hui".

Mr. René Lafon "Eusko-Jakintza" dergisinin Vol II. no. 2-3. 1948 p. 149 da "Sur les suffixes casuels-ti et -tik "adlı makalesinde aynen şunları yazmaktadır: Bask. *egundanic* "depuis", qui semble avoir été employé dans tous les dialectes (cf. Azkue, 479, p. 300-301) et l'est encore dans plusieurs, n'est pas autre chose que le partitif de *dan*, forme relative de la "il est": *egundanic* "depuis aujourd'hui" signifie littéralement "depuis que c'est aujourd'hui".

* Bask dilini *Hindikuş*'taki *Buruskaski* dili ile mukayese eden ve bu maksatla Pakistan'a yeni bir seyahat yapan Münih'li Dr. *Hermann Berger* 21/4/1959 tarihli mektubunda da yapmış olduğum mukayeseler hakkında aynen şu takdirkâr cümleyi kullanıyor: "doch scheint mir sicher, dass die von Ihnen gefundenen Übereinstimmungen nicht auf Zufall Beruhen Können" = Bulduğumuz mutabekatların tesadüf olmadığına eminim.

Buna karşılık bizim izahımız şu şekildedir :

Fransızca “depuis aujourd’hui” yi eski Koman veya bugünkü Kazan Türk lehcesine tercüme etmek icap etse ancak *bu günden uk* veya *bu künden uk* diye biliriz.

Bask dili ile karşılaştırırsak şu şayanı dikkat sonuca varırız :

Bask. *e* “ce”, Türk yakın için *bu*, uzak için *o* (işaret zamiri-pronom demonstratif).

Bask. *gun* “jour”, Türkçe *gün*, *kün* “jour”.

Bask. *dan* (?), Türkçe *-dan* (ablatif). Ahengi telâffuza göre *-den*.

Bask. *-ik* (?), Türkçe *-uk*, *-ük* (particle enclitique).

Burada bilhassa açıklanması gerekli bir *-ik* veya ona Türkçede tekabül eden *-uk*, *-ük* eki vardır. K. Gronbech’in “Komanisches Wörterbuch (Monumenta Linguarum Asiae Mairoris. Subsidia I.) Kobenhavn 1942. Sah. 178 de” bu hususta şu izahı buluruz :

Oq (*ox*), *ogh*, *oh*, *ok*, enklitische Partikel, die zur Hervorhebung des vorgehenden Worts dient. *anda-ox* damals, tunc. *alaj-ox* so, taliter. Kazan Türk lehcesinde bu ek hâlâ mevcuttur. *Şulay-uk* (Yarullah, Orman Evliyası Orenburg, 1907 sah. I.; *Şul-uk kiçede*. Saniye İffet. Turmuş Küzgüsü. Helsinki 1903, sah. 3: *Yakın-uk* Fatih Emirhan. Kadırlı Minutlar. Kazan 1912 sah. 9.

W. Radloff’un “Verusch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte. 1893” adlı eserinin I. Cilt sah. 1606 da bu ek hakkında zirdeki izahlar mevcuttur :

Uk (Kazan) *-ok* (nach dem Gerundium auf kaç, gaç) sogleich, sobald als. *Mina karagaç uk tanıdı* “er erkannte mich sofort, als er mich gesehen hatte”; *öyden çukkaç-uk tüştüm* “sobald ich aus dem Hause getreten war, fiel ich sogleich hin”.

Ok (Altay, Teleut, Şor, Kirgiz, Karakirgiz, Tarançi, Soyot, Sagay, Koybal, Kaçins, Küerik, Koman, Krim, Uygur) 1-auch, ebenselbst, 2-sehr, 3-sogar, demnach, 4-sogleich nach (vergl. *Uk*, Kazan) sah. 991.

Bu duruma göre Bask *e gün-dan ik* “depuis aujourd’hui” ve Türkçe *bu gün-den uk* id. aynı kaynaktan gelmektedirler.

II. Mr. René Lafon’un “Eusko-Jakintzea” dergisinin vol. II. II.no. 2-” p. 149 da çıkan makalesinde *-arik* eki hakkında zirdeki izahı buluruz :

“Des exemples de *arik* “*depuis ce temps là*” sont cités dans la Morfologia de M. Azkue (631, p. 426). Le biscayen possède aussi un adverbe *arik* “de là bas”. *Arik*, au XVI e siècle, chez Dechepare, avec une valeur temporelle “depuis ce moment”.

İşte tekrar Türkçe ile müşterek yeni bir şekil ile karşılaşıyoruz : Türk. *-ary (ari)*, *-arik*. *Ary (arı)* von hier aus weiter. *Emdiden ary*” von jetzt an, ad modo, *kök ary baq-gen* “Himmel schauen”. K. Gronbech, Komanisches Wörterbuch. 1942 p. 41.

Türk *-arı (ary)* “jenseitig, die andre seite, nach, hinter, dorthin, weiter”; Çuvaş *vara* “nach”.

Netice : Türkçe ile Bask dili arasındaki iştirak yalnız münferit kelimelere munhasır değildir. Yukarıda gösterildiği gibi terkiplere ve eklere de şâmindir.

